

„ABYCH PROŠEL.“ JAK ŽÁCI VYŠŠÍHO SEKUNDÁRNÍHO STUPNĚ VYMEZUJÍ VÝKON A KOMPETENCI VE VÝUCE ANGLICKÉHO JAZYKA

“JUST TO PASS.” HOW UPPER SECONDARY STUDENTS DEFINE PERFORMANCE AND COMPETENCE IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING

Roman Švaříček, Hana Voňková, Ondřej Papajoanu, Kateřina Králová

The Anchoring Center for Educational Research, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Príspevok se zaměřuje na to, jak žáci různých typů škol vyššího sekundárního stupně vymezují, co se ve škole počítá jako výkon a kompetence, a jak se k těmto hranicím vztahují v každodenním učení anglického jazyka. Příspěvek vychází z kvalitativní analýzy polostrukturovaných rozhovorů se 30 žáky gymnázií, středních odborných škol a středních odborných učilišť se zaměřením na služby a na techniku. Cílem je rekonstruovat významové vzorce, které se utvářejí v interakci s institucionálními požadavky, hodnocením a reakcemi na nezvládnutí. Analýza ukazuje, že výkon je v žákovských narativech chápán relačně, ve vztahu k implicitním hranicím „dostatečnosti“, které nejsou explicitně formulovány, ale jsou čitelné z hodnotících praktik a reakcí školy. Příspěvek identifikuje tři typické trajektorie zapojení do učení, které ukazují, jak žáci interpretují institucionální pojetí kvality výkonu a přizpůsobují mu své strategie.

Klíčová slova: učení anglického jazyka, školní výkon, kvalitativní výzkum

Abstract

The paper examines how upper secondary students from different school types define what counts as performance and competence in school and how they relate to these boundaries in their everyday learning of English. The study is based on a qualitative analysis of semi-structured interviews with 30 students from grammar schools, vocational secondary schools, and vocational training schools focused on services and technology. The aim is to reconstruct meaning patterns that emerge in interaction with institutional requirements, assessment practices, and responses to failure. The analysis shows that performance is understood relationally, in reference to implicit boundaries of “adequacy” that are

not explicitly stated but become visible through everyday evaluative practices. The paper identifies three typical trajectories of engagement that illustrate how students interpret institutional definitions of performance quality and adjust their strategies accordingly.

Keywords: *English language learning, school performance, qualitative research*

1 ÚVOD

V návaznosti na integrativní model motivace (Urhahne & Wijnia, 2023) v tomto textu pracujeme s výkonem jako s výsledkem procesu, ve kterém se propojují charakteristiky situace na jedné straně, osobní přesvědčení, hodnoty a cílové orientace jedince na straně druhé. Motivované jednání vzniká v konkrétním kontextu, který nabízí určité pobídky, normy a hodnoticí rámce, a je zprostředkováno tím, jak žák tyto podmínky interpretuje a vztahuje k vlastní identitě a cílům. Školní výkon v tomto pojetí vzniká v průniku institucionálních nastavení školy, významů, které žák učení přisuzuje, a očekávaných důsledků jeho jednání.

2 TEORIE

Teoretický rámec vychází z předpokladu, že výkon, kompetence i obava z užívání anglického jazyka jsou sociálně a institucionálně podmíněné. Školní hodnocení funguje jako mechanismus vymezování hranic legitimního zapojení do učení a formuje žákovské strategie i identity. Školní výkon tak lze chápat jako adaptaci na institucionální prostředí založené na investiční logice regulace úsilí a minimalizace rizika selhání (Beach & Dovemark, 2011). Výzkumy motivace k učení angličtiny zároveň ukazují, že zapojení žáků je ovlivněno jejich zkušeností s výukou (např. Lamb, 2012), přičemž obava z užívání cizího jazyka má systematicky negativní vztah k výkonu (Teimouri et al., 2019).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum vychází z předpokladu, že význam výkonu a kompetence se utváří v interakci mezi institucionálním kontextem a zkušeností žáků. Výzkumná

otázka zní, jak sami žáci vymezují, co se ve škole počítá jako výkon a kompetence. Studie je založena na kvalitativní analýze polostrukturovaných rozhovorů se 30 žáky 1. a 3. ročníků čtyřletých gymnázií, středních odborných škol a středních odborných učilišť se zaměřením na služby a na techniku (2025/26). Rozhovory byly nahrávány, doslovně přepsány a analyzovány iterativně s cílem identifikovat opakující se významové vzorce ve vyprávěních žáků. Důraz byl kladen na porozumění jejich perspektivě a způsobu, jakým konstruují význam školního výkonu (Small & Calarco, 2022).

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Výsledky analýzy ukazují, že žáci vztahují výkon a kompetenci především k institucionálně nastaveným hranicím přijatelnosti, nikoli k deklarovaným vzdělávacím cílům. Tyto hranice jsou čitelné z každodenních hodnoticích praktik a reakcí školy na kolísání výkonu. Kompetence v anglickém jazyce žáci vymezují spíše schopností „projít“ než hlubokým ovládnutím probíraného učiva.

Na základě opakujících se vzorců významů jsou popsány tři typické trajektorie zapojení do učení: orientace na zvládnutí, stabilizované fungování na minimu a dlouhodobé vyhybání se aktivnímu učení. První trajektorie je orientována na zvládnutí, přičemž výkon je žáky chápán instrumentálně jako prostředek k dosažení dalších vzdělávacích cílů. Druhá trajektorie odpovídá minimalizovanému plnění požadavků s cílem bezpečně splnit minimální standard potřebný k úspěšnému složení maturitní zkoušky z anglického jazyka. Třetí trajektorie je charakterizována dlouhodobým vyhybáním se aktivnímu učení, které je spojeno s opakovanými zkušenostmi selhání.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Zjištění naznačují, že výkon a kompetence nejsou žáky chápány primárně jako projevy porozumění, ale jako schopnost obstát v institucionálně vymezených hodnoticích rámcích. Tím se naše přemýšlení o kvalitě učení výrazně posouvá od individuální snahy žáka či žáků k analýze toho, co se ve škole počítá jako „dostatečný“ výkon. V tomto smyslu výsledky rezonují s výzkumy, které popisují školní úspěch spíše jako regulaci úsilí a „dělání správných voleb“ než jako porozumění obsahu učiva (Beach & Dovemark, 2009).

Zároveň výsledky odpovídají pojetí, podle něhož je znalost ve škole rozpoznávána skrze reprodukci očekávaného výstupu (Säljö, 2010). Kvalitu výkonu žáci odvozují především od souladu s institucionální normou dostatečnosti, čitelnou z hodnoticích praktik a reakcí školy.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek vznikl v rámci řešení projektu GAČR EFLDEV-CZ s plným názvem *Vývoj motivace k učení se anglickému jazyku u českých žáků z různých typů škol na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání* (24-10968S).

6 LITERATURA

- Beach, D., & Dovemark, M. (2009). Making “right” choices? An ethnographic account of creativity, performativity and personalised learning policy, concepts and practices. *Oxford Review of Education*, 35(6), 689–704.
<https://doi.org/10.1080/03054980903122267>
- Beach, D., & Dovemark, M. (2011). Twelve years of upper-secondary education in Sweden: The beginnings of a neo-liberal policy hegemony? *Educational Review*, 63(3), 313–327. <https://doi.org/10.1080/00131911.2011.560249>
- Lamb, M. (2012). A self system perspective on young adolescents’ motivation to learn English in urban and rural settings. *Language Learning*, 62(4), 997–1023.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9922.2012.00719.x>
- Teimouri, Y., Goetze, J., & Plonsky, L. (2019). Second language anxiety and achievement: A meta-analysis. *Studies in Second Language Acquisition*, 41(2), 363–387. <https://doi.org/10.1017/S0272263118000311>
- Säljö, R. (2010). Digital tools and challenges to institutional traditions of learning: Technologies, social memory and the performative nature of learning. *Journal of Computer Assisted Learning*, 26(1), 53–64.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2009.00341.x>
- Small, M. L., & Calarco, J. M. (2022). *Qualitative Literacy: A Guide to Evaluating Interpretive Research*. Polity Press.
- Urhahne, D., & Wijnia, L. (2023). Theories of motivation in education: An integrative framework. *Educational Psychology Review*, 35(45), 1–35.
<https://doi.org/10.1007/s10648-023-09767-9>